

Elämänkulku, terveys ja aktiivinen vanheneminen

Mikaela von Bonsdorff, gerontologian ja kansanterveyden professori

**Gerontologian tutkimuskeskus ja liikuntatieteellinen tiedekunta
Jyväskylän yliopisto**

**Tutkimusryhmänjohtaja, Kansanterveyden ohjelma
Folkhälsanin tutkimuskeskus**

**Vanheneminen on
prosessi, joka käynnistyy
syntymästä**

Elämänkulun tutkimuksen lähtökohtia

The Life Course as Developmental Theory

Glen H. Elder, Jr.

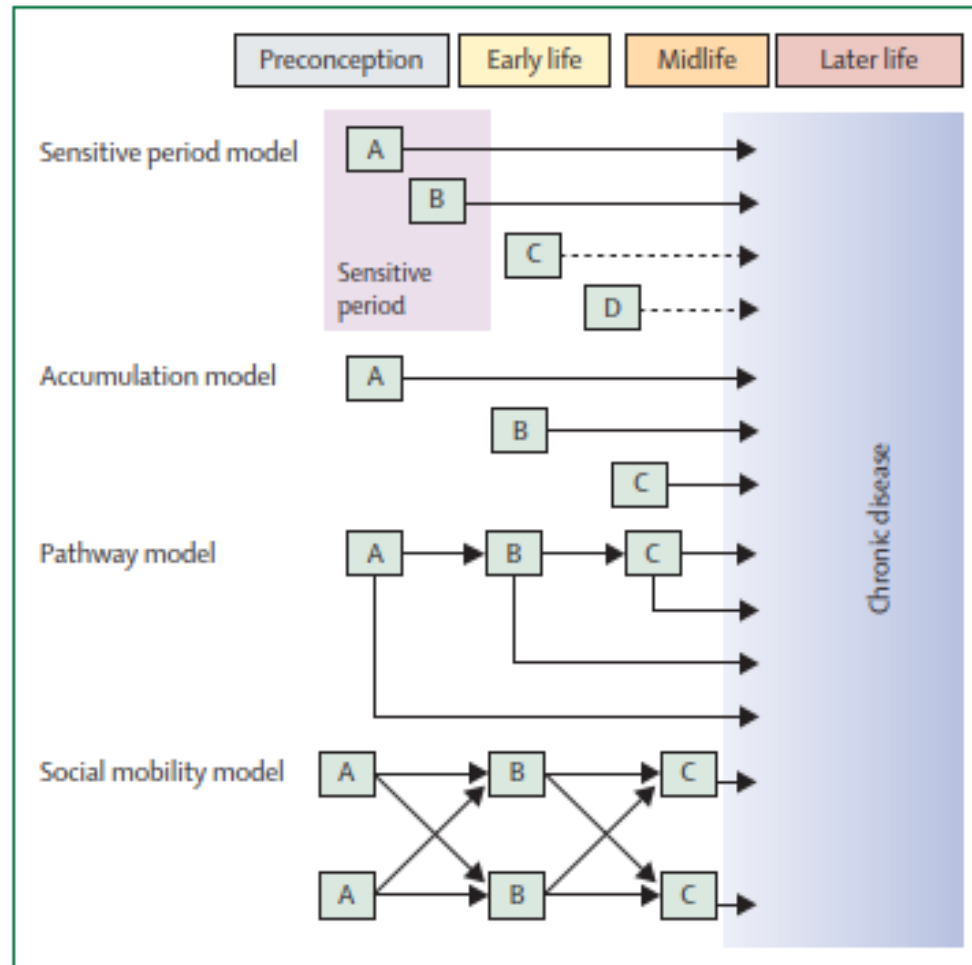
Elämänkulun tutkimuksen perusteet

- **Elämäнкаaren kehitys – ihmisten kehittyminen ja vanheneminen ovat elämän mittaisia prosesseja**
- **Toimijuus – ihmiset kykenevät vaikuttamaan ja tekemään valintoja**
- **Aika ja paikka – yksilöiden elämänkulku on sidoksissa ja se saa vaikutteita tietystä historiallisesta ajasta ja paikasta**
- **Ajoitus – samoilla tapahtumilla ja käyttäytymistavoilla voi olla erilaisia vaikutuksia yksilöön, riippuen niiden ilmenemisen ajankohdasta**
- **Toisiinsa kytkeytyneet elämät – yksilöt eivät elä elämää yksin vaan vaikuttavat toisiinsa jaettujen toisiinsa linkittyneiden suhteiden kautta**

(Elder 1998 Child Development)

JYU SINCE 1863.

Elämänkulun keskeiset mallit sairauksien kehittymisessä

- Sensitiiviset periodit -malli
- Altisteiden kasautumisen malli
- Polkumalli
- Sosiaalinen liikkuvuus -malli

A-D altisteita eri vaiheista elämänkulkua
Nuolet osoittavat kausaaliteettia ja sen vahvuutta

Onnistunut vanheneminen pohjana terveenä ikääntymisen malleihin

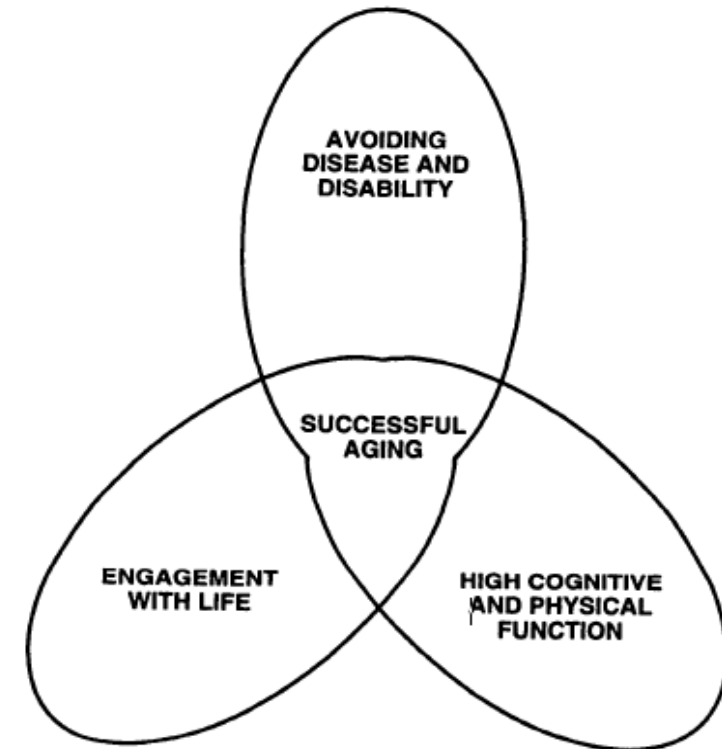

Defining Successful Aging

We define successful aging as including three main components: low probability of disease and disease-related disability, high cognitive and physical functional capacity, and active engagement with life. All three terms are relative and the relationship among them (as seen in Figure 1) is to some extent hierarchical. As the figure indicates, successful aging is more than absence of disease, important though that is, and more than the maintenance of functional capacities, important as it is. Both are important components of successful aging, but it is their combination with active engagement with life that represents the concept of successful aging most fully.

Malliin kohdistunut runsaasti kritiikkiä liittyen mm.

- Empirian ja metodologian rajoitteisiin
- Teoreettisiin oletuksiin yksilön valinnoista ja elämäntavoista
- Sosiaalisen eriarvoisuuden ja iän huomioimisen puutteesta

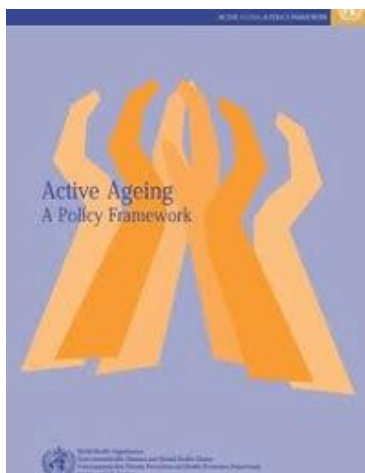

Rowe & Kahn (1997) successful ageing

Aktiivisena vanheneminen

- Aktiivisuus on moniulotteista
- Toimintakyky tärkeä elementti aktiivisena vanhenemisessä
- Elämänlaatu ikääntyessä
- Yksilön arvot ja tavoitteet

WHO policy lähtöinen määrittely:
“a process of optimizing opportunities for health, participation and security in order to enhance quality of life as people age” (WHO 2002)

Rantanen ym. yksilölähtöinen määrittely:
”Ikääntyvän ihmisen aktiivinen pyrkimys edistää hyvinvointiaan omien tavoitteiden, kykyjensä ja mahdollisuuksien puitteissa”
(Rantanen ym. 2018)

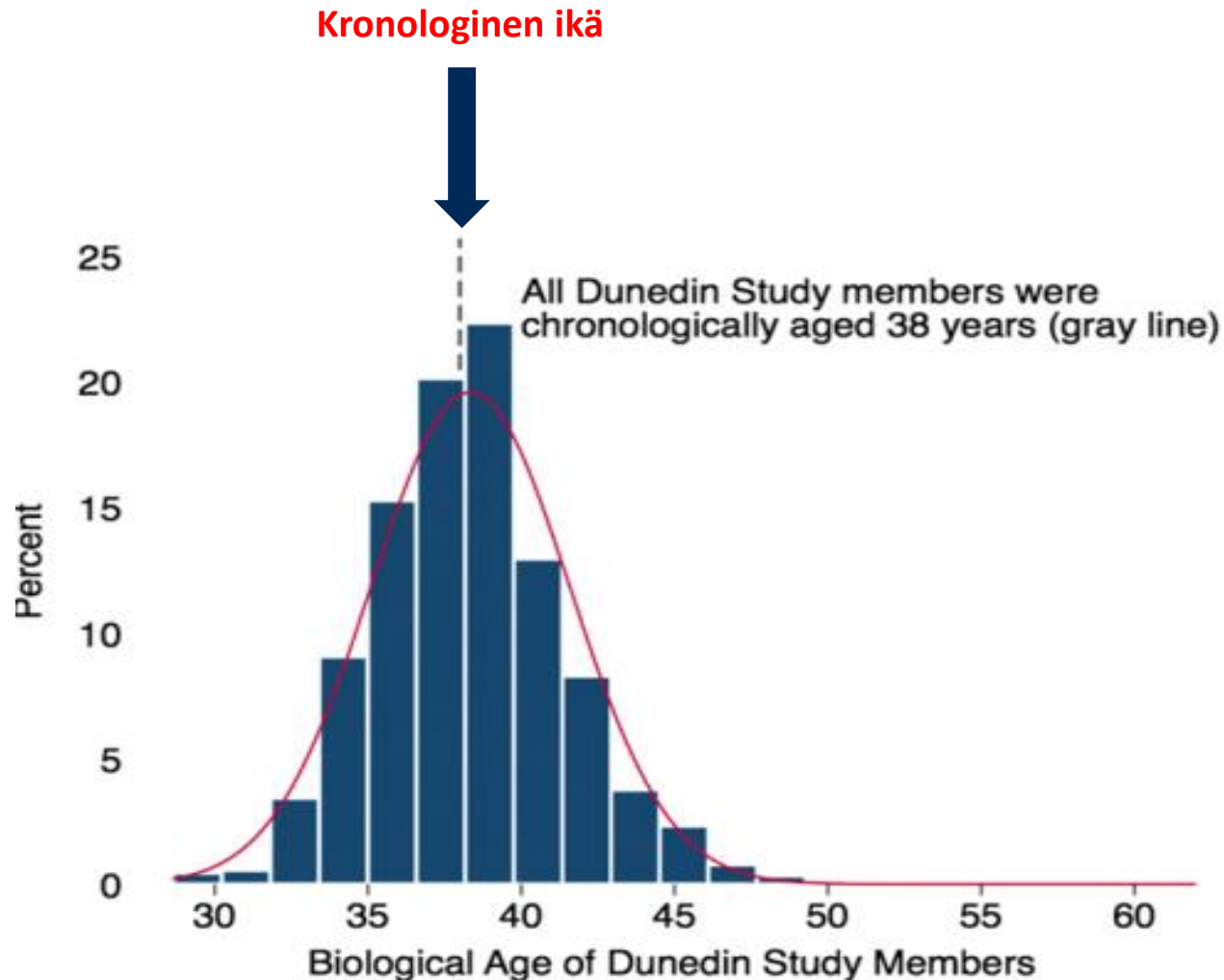
UJACAS mittarin ulottuvuudet:

- tavoitteet
- kyky
- mahdollisuudet
- toiminnan määrä

(Rantanen ym. 2019)

Vanhenemisen tahti heterogeenistä

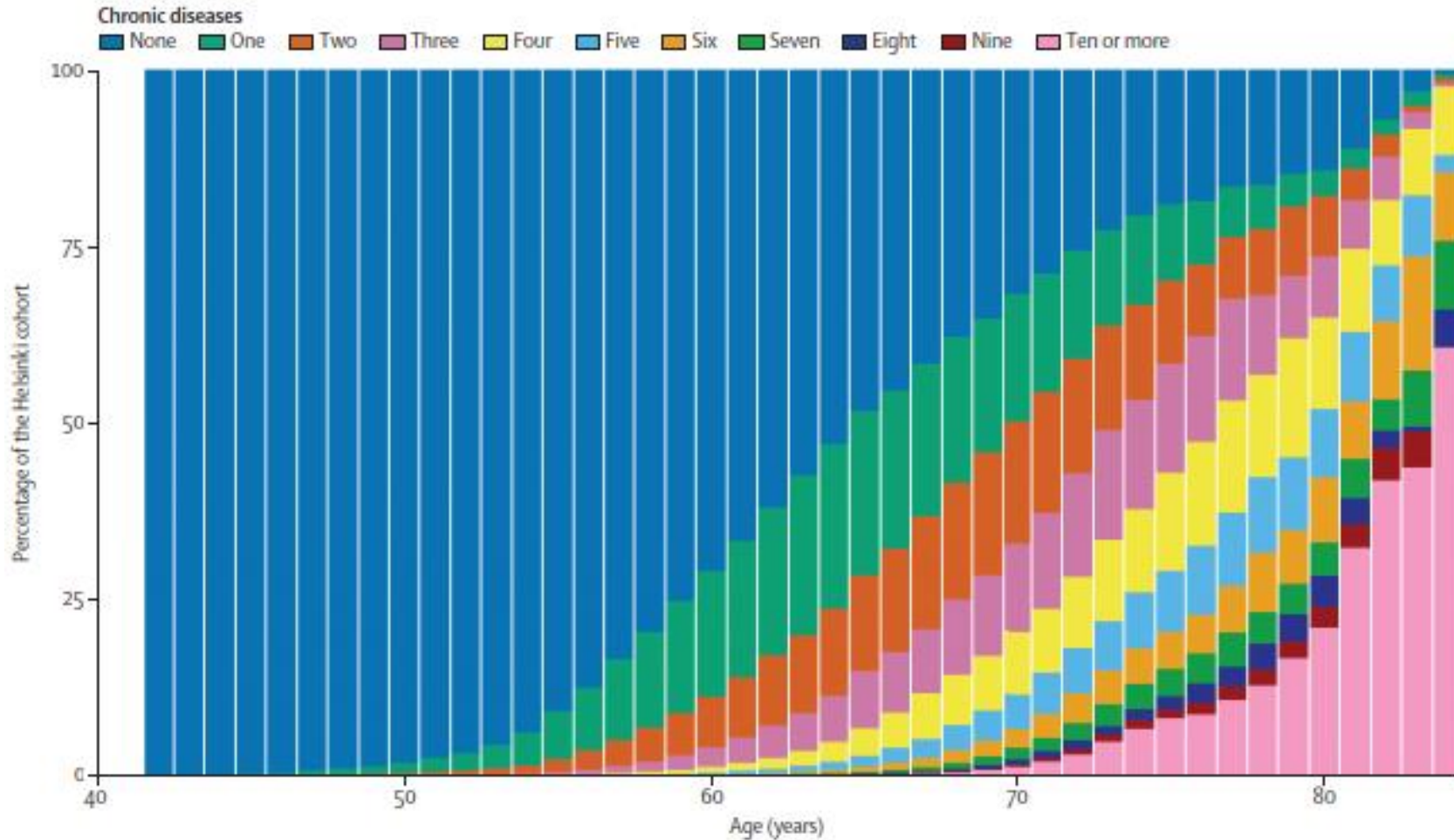
38-vuotiaiden biologinen ikä vaihteli alle 30 ja lähes 60 vuoteen

Sairauksien kertymänopeus elämäkulussa

Kroonisten sairauksien kertyminen 42-84-vuotiailla Helsingin syntymäkohortissa

- 1.9 kroonista sairautta per 10v seuranta
- Pitkäaikaissairauksien kertyminen indikoi kiihtyvää vanhenemisen tahtia

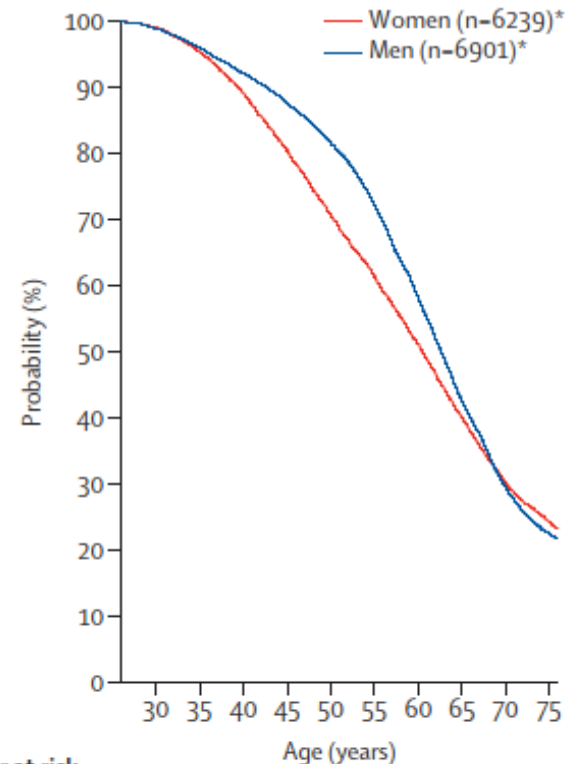
Terve ikääntyminen elämäkulussa

- ❖ Alle puolet selvisi elossa ja terveenä 65v. ikään
- ❖ Olosuhteet elämän varhaisimmista vaiheista alkaen vaikuttivat terveenä ikääntymiseen
- ❖ Koulutuksen pituus ja lapsuudenperheen SES vaikuttivat elossa säilymiseen ja kroonisten sairauksien puuttumiseen elinkaaren lopulle saakka
- ❖ Terveenä säilyminen on terveenä ikääntymisen edellytys, mutta sisältää laajemmin yksilön toimintakyvyn ja hyvinvoinnin

- ❖ Helsinki Birth Cohort Study s. 1934-44, n=13 345 Helsingissä syntynyttä miestä ja naista
- ❖ Tiedot syntymä- ja lapsuuden kehityksestä ja olosuhteista Helsingin kaupungin arkistosta ja rekistereistä
- ❖ Monipuolinen kliininen seuranta n. 62v. eteenpäin n=2003
- ❖ Terveenä säilyminen = hengissä ilman toimintakykyyn vaikuttavia kroonisia sairauksia

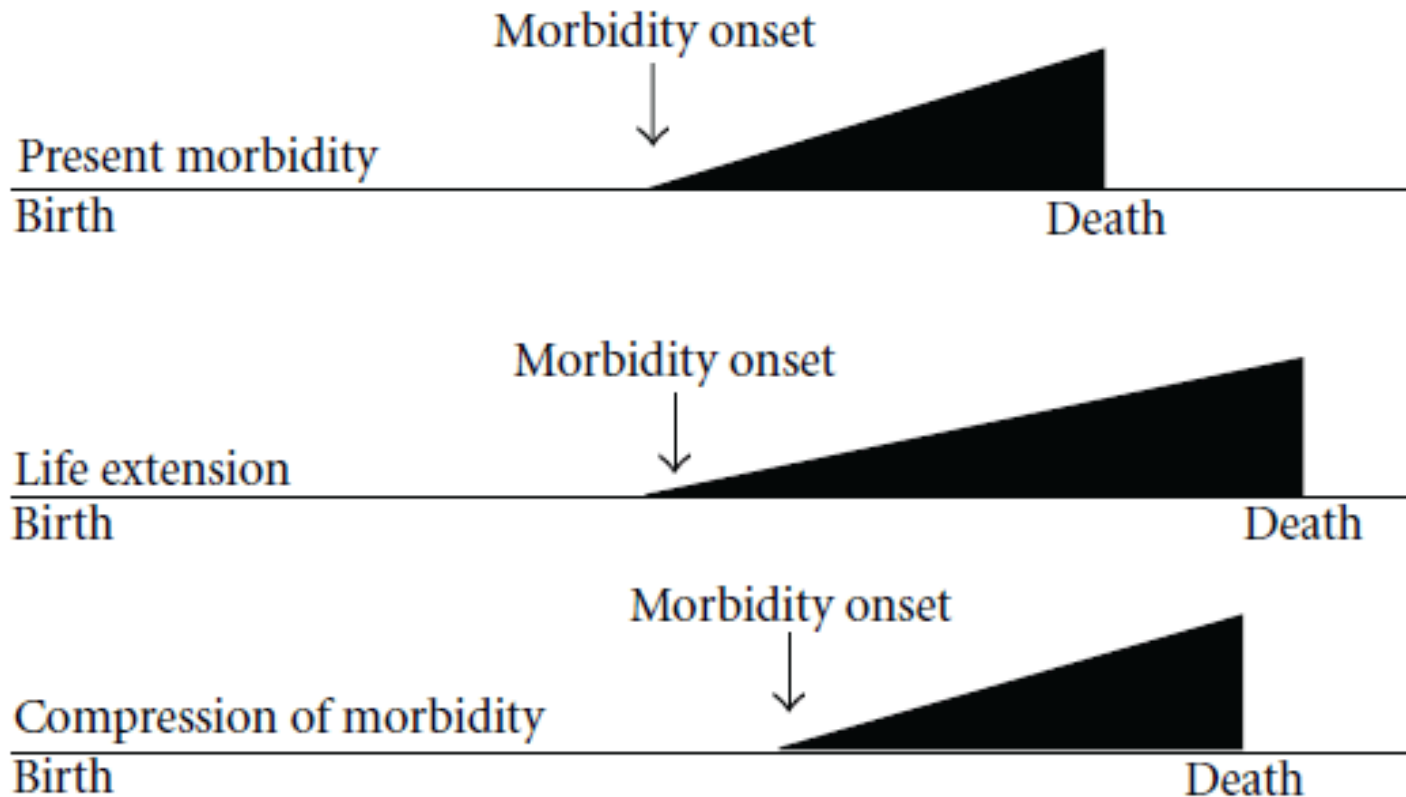
Terveenä säilymisen todennäköisyys kohortissa

Terveen eloonjäämisen todennäköisyys 65v. miehillä 42.8% naisilla 40.1%

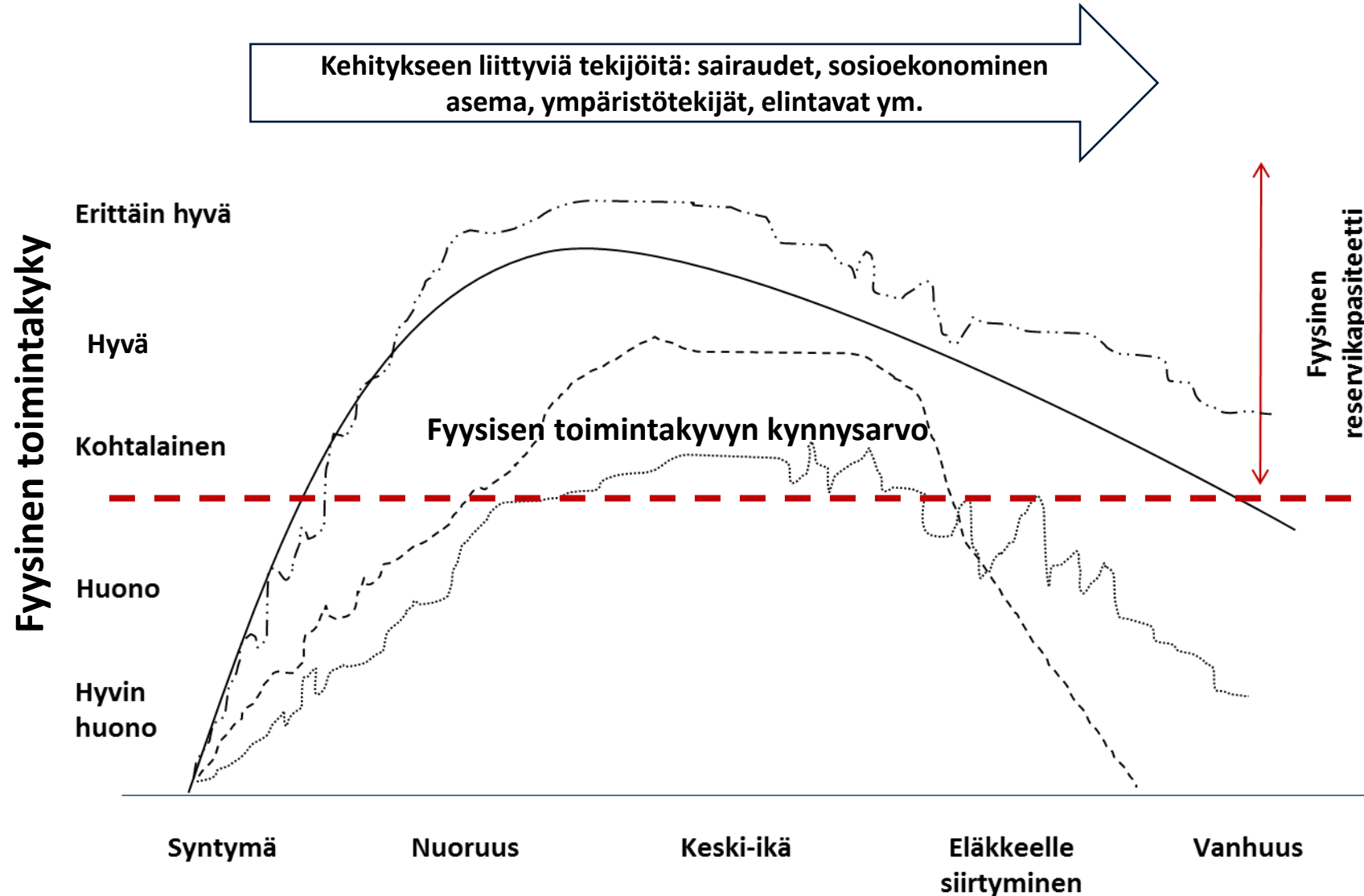
		35	45	55	65
Number at risk (number censored)†					
Women	..	5196 (400)	4088 (453)	2952 (466)	1732 (488)
Men	..	6125 (247)	5405 (281)	3848 (298)	1945 (325)

Sairastavuuden tiivistyminen vai pidentyminen?

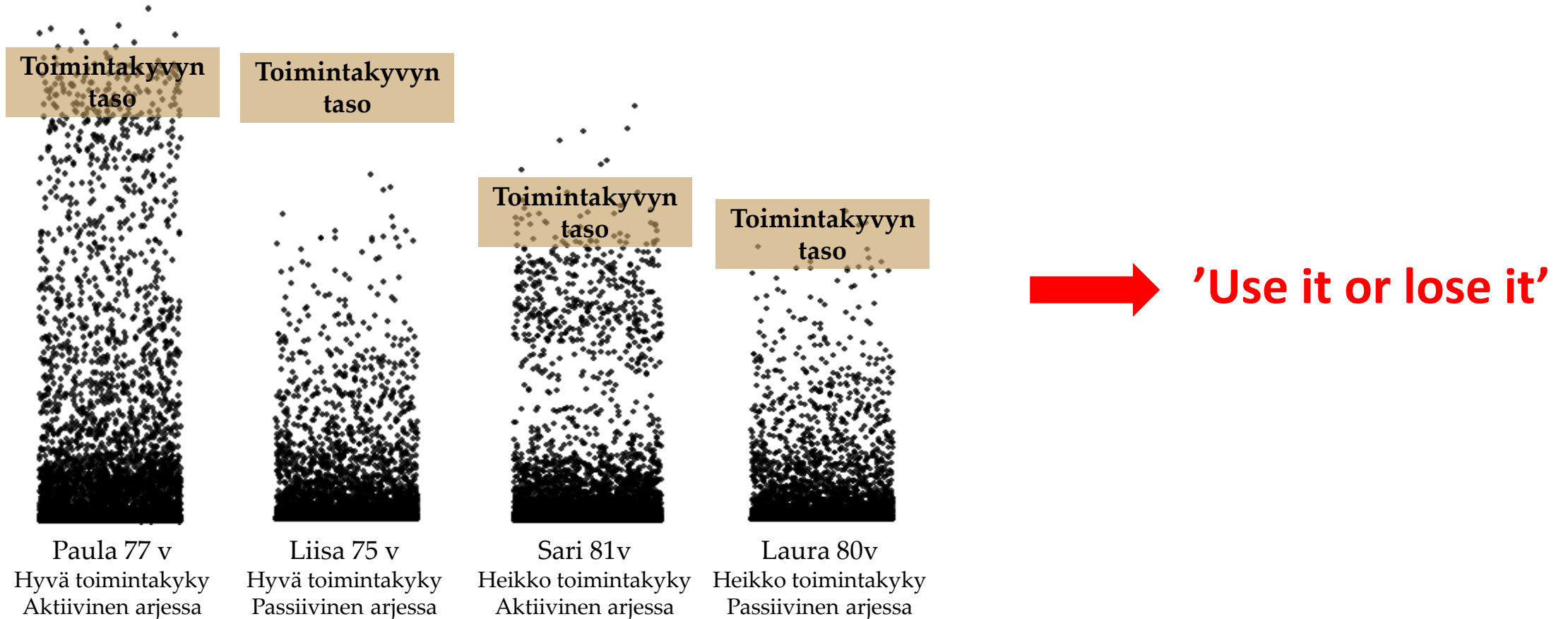
(Fries 1980, N Engl J Med)

Toimintakyvyn kehityskaaret elämäkulussa

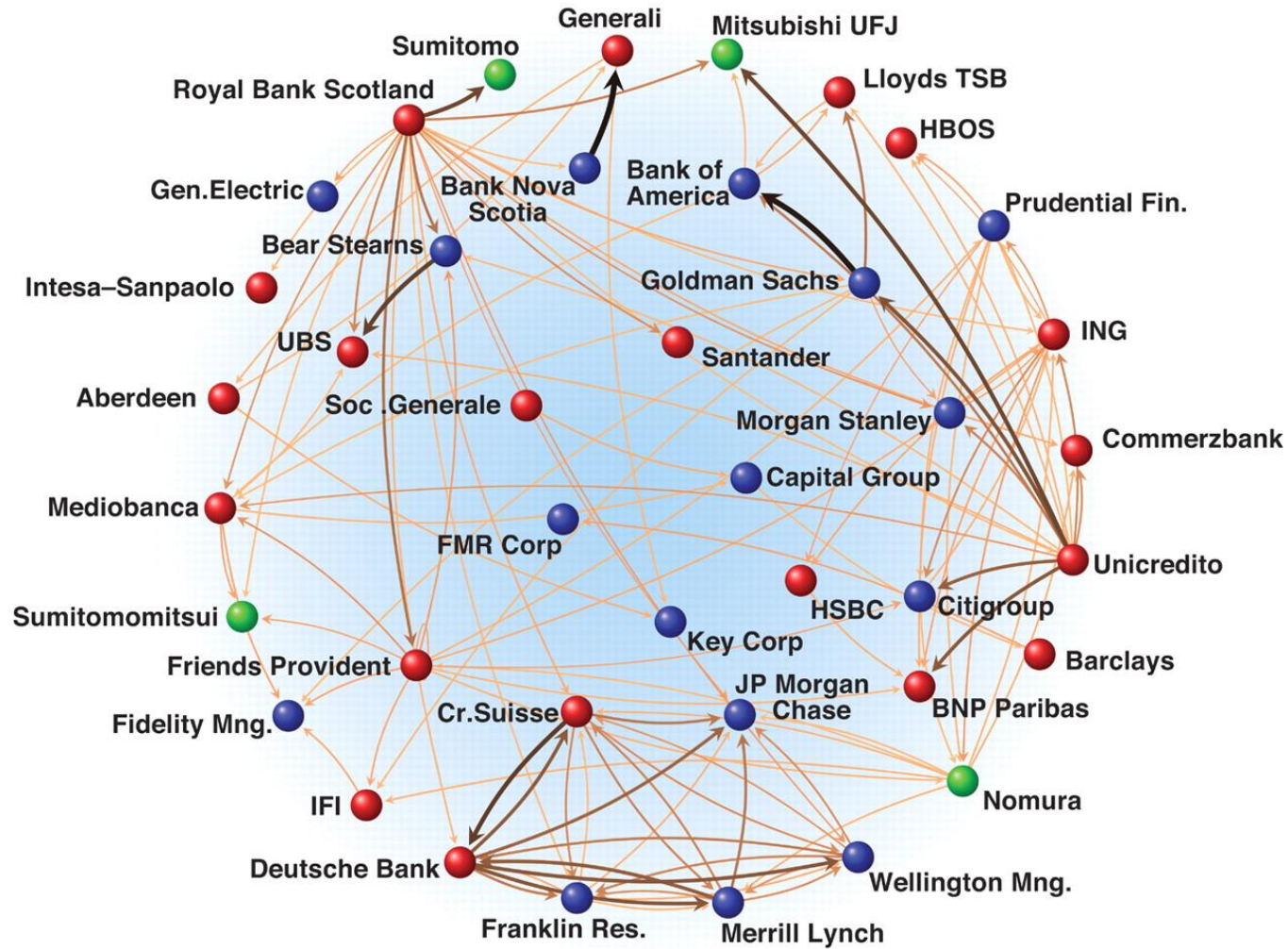

Toimintakyky ja sen haastaminen arjen aktiivisuudessa

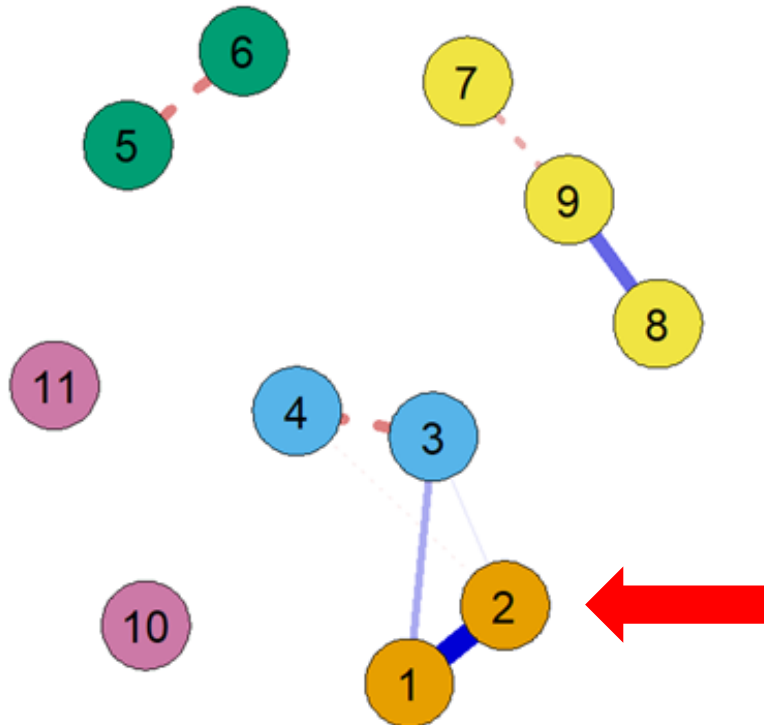
Toimintakyky systeemisestä näkökulmasta

Toimintakyky systeemisestä näkökulmasta

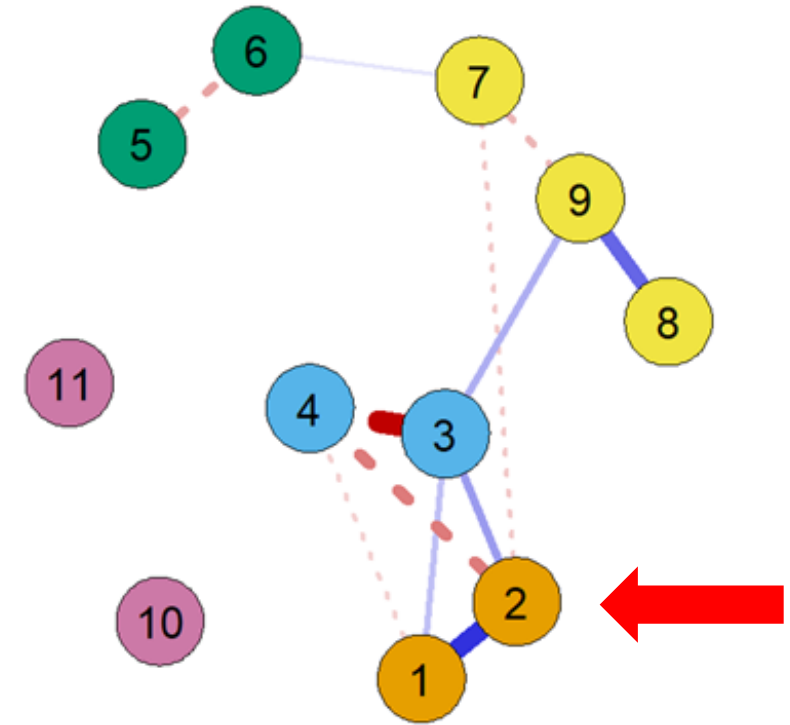

Hyvä itsearvioitu terveys

- **Vitality**
- 1: Grip strength
- 2: Knee extension strength
- **Locomotion**
- 3: Walking speed
- 4: Chair rise
- **Psychology**
- 5: Stress coping ability
- 6: Depressive symptoms
- **Cognition**
- 7: Reaction time and speed
- 8: Word test
- 9: Digit symbol coding test
- **Sensory**
- 10: Hearing
- 11: Vision

Huono itsearvioitu terveys

- Tiukemmin verkottuneet toimintakyvyn osa-alueet kuvastavat järjestelmän heikompaa resilienssiä
→ häiriö yhdellä osa-alueella voi heijastua toiseen - uhkana systeemin romahtaminen
- Kävelynopeus keskeisin tekijä verkostossa

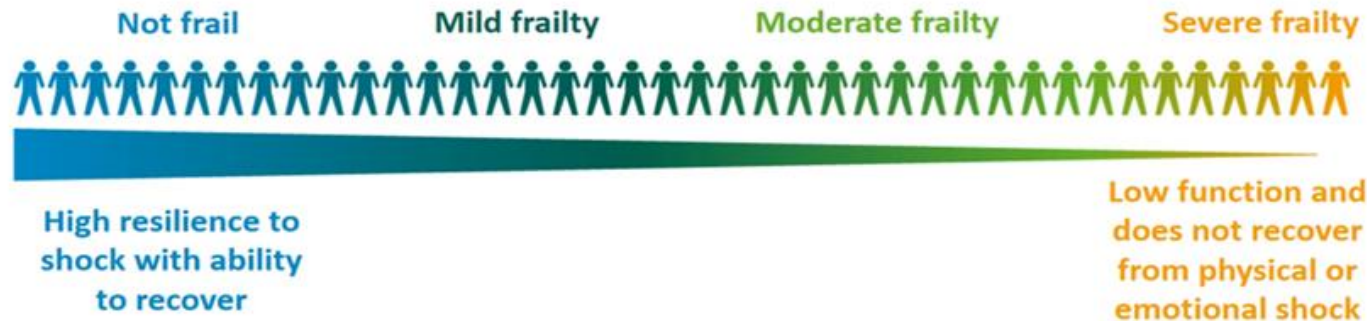

Hauraus 'frailty' terveenä vanhenemisen indikaattorina

Frailty

A form of complexity, associated with developing multiple long-term conditions over time leading to low resilience to physical and emotional crisis and functional loss leading to gradual dependence on care.

Rockwood, K. et al. Canadian Medical Association Journal. 2005;173:5 489-495

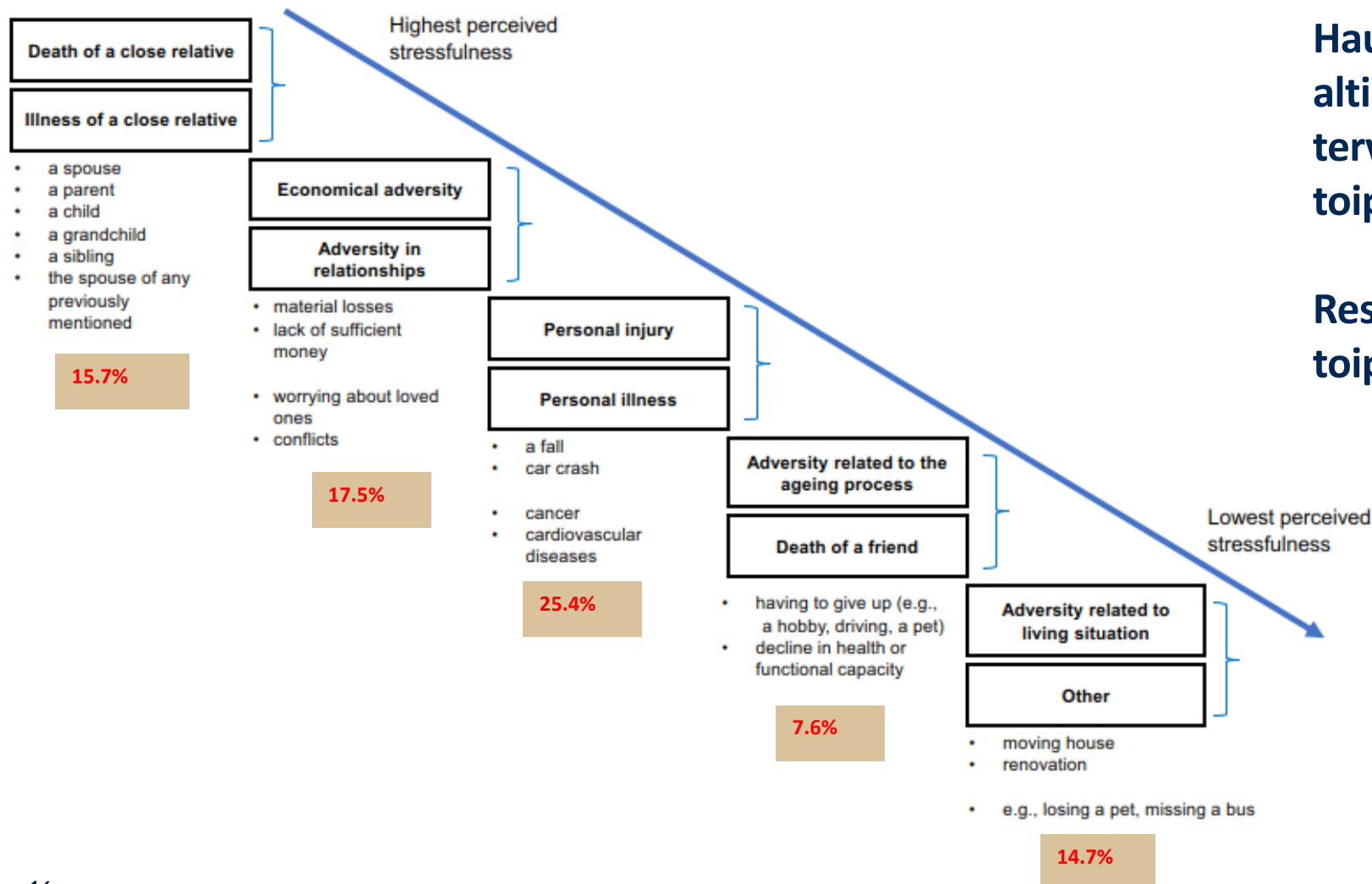
Hauraus "frailty" = moniulotteinen oireyhtymä, erilaisten oireiden ja vaivojen kasautuminen

**Lisää haavoittuvuutta, liittyy negatiivisesti kykyyn reagoida erilaisiin stressitilanteisiin
Yhteydessä lisääntyneeseen toiminnanvajauksien esiintyvyyteen ja avuntarpeen sekä sairaala- ja laitoshoidon tarpeen kasvuun**

Rockwood et al. 2005 CMAJ, Mitnitski et al. 2001 Scientific World Journal

Korkeampi resilienssi yhteydessä vähäisempään haurauteen

Hauraus, geriatrinen oireyhtymä, altistaa yksilöt haitallisille terveysvaikutuksille ja heikentää toipumista stressitekijöistä

Resilienssi, henkilön kykyä selviytyä ja toipua merkittävistä vastoinkäymisistä

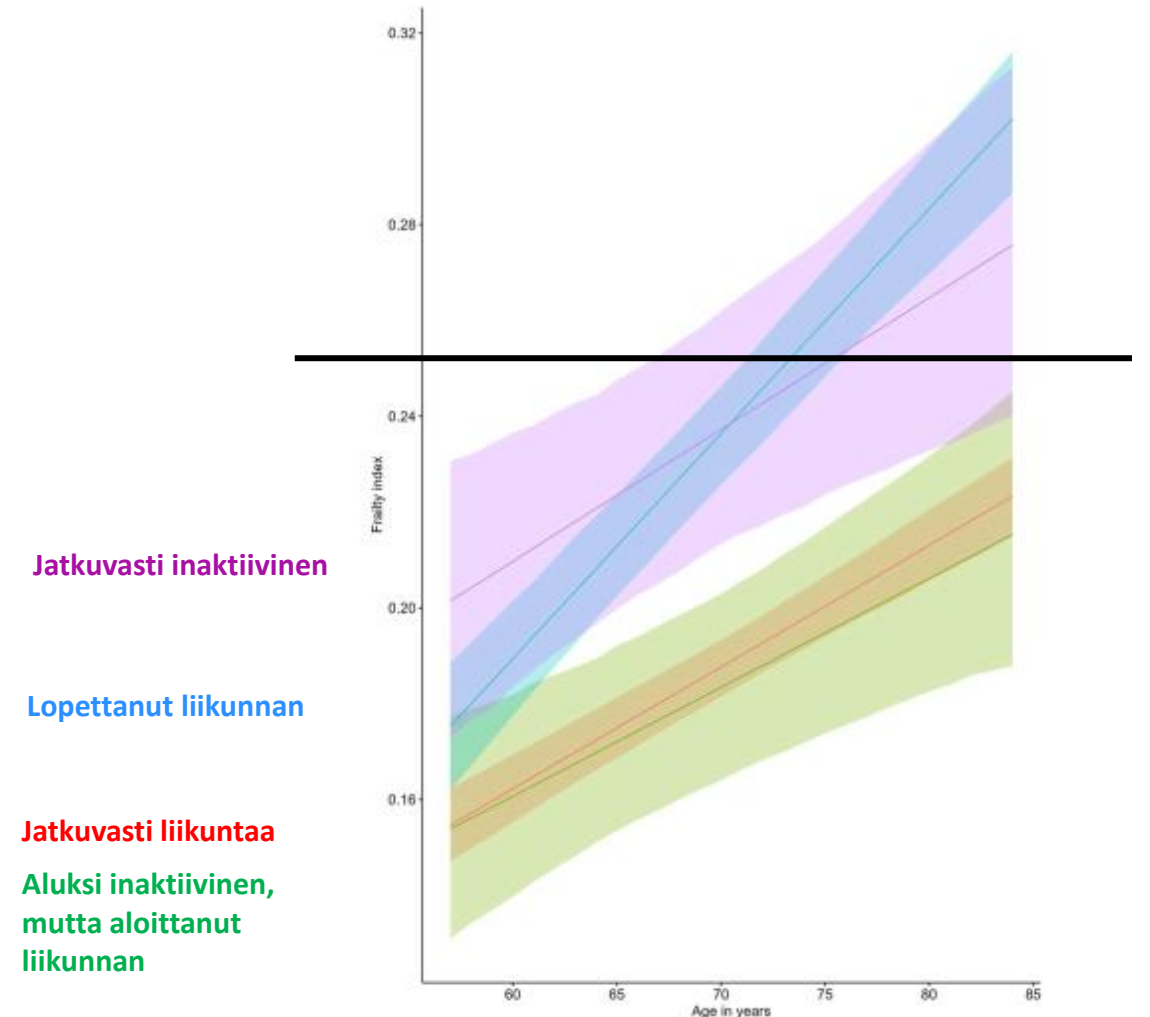
(Stenroth ym. Arch Gerontol Geriatr 2023)

Elintapojen muutos ja haurauden kehittyminen

- ❖ Suurempi määrä terveellisiä elintapoja (liikunta, uni, ruokavalio, tupakointi, alkoholin kulutus, kehonkoostumus) yhteydessä matalampaan haurauden tasoon
- ❖ Ei vaikutusta haurauden kehittymisen nopeuteen keski-ikästä vanhuuteen
- ❖ Säännöllisen liikunnan lopettaminen yhteydessä korkeampaan haurauden tasoon
- ❖ Terveistä elintavoista luopuminen (väheneminen 3+ elintavalla vs. ei muutosta elintavoissa → lisäsi haurauden kehittymistä seurannassa

Liikunnan harrastaminen ja haurauden kehittyminen

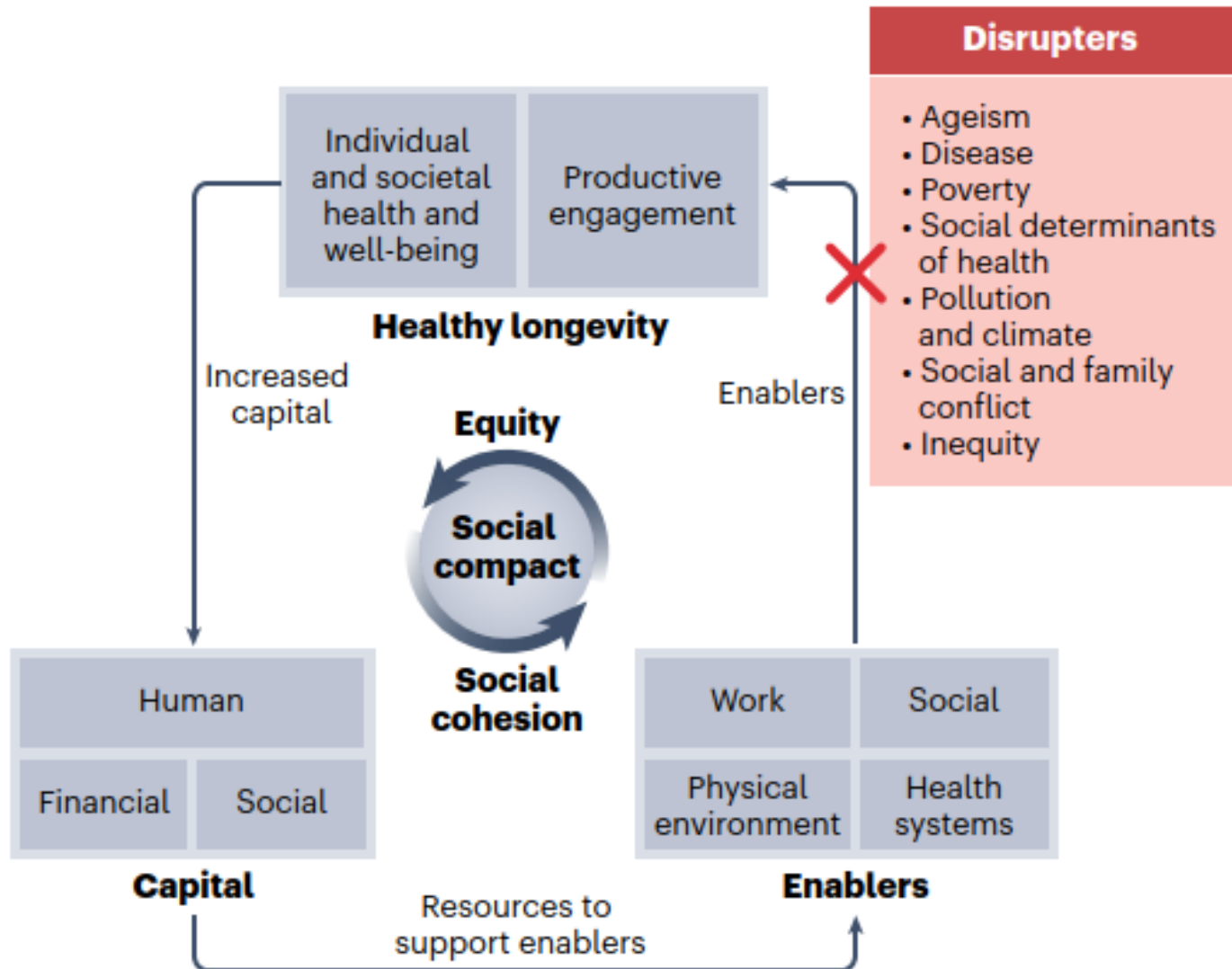
Terveenä ikääntymisen tulevaisuus – haasteita on olemassa

- Elämme pitkäikäisyyden yhteiskunnassa → nopeimmin kasvava väestöryhmä on yli 85-vuotiaat
- Muistisairaudet lisääntyvät väestössä, ennuste esiintyvyydestä v. 2021 150 000 → v. 2040 247 000, kasvua 64%
- Vakavien liikkumiskyvyn rajoitusten esiintyvyyden väestössä ennustetaan kasvavan, v. 2011 200 000 → v. 2043 400 000, 10% → 16.4% (Härkänen ym. 2024 JECH)
- Eriarvoisuus ja haavoittuvuus lisääntyvät iän myötä → sosiaalisten ja taloudellisten resurssien rooli
- Ennaltaehkäisyn merkitys suuri sairastavuuden ja toiminnanvajauden aloitusajankohdan siirtymisessä myöhempään ikään
- Varautuminen vanhuuteen tärkeää aloittaa ajoissa
- Keski-ikäisten työvoimaan osallistuminen omien vanhempien hoitovastuun kasvaessa

Globaalitiekartta kohti tervettä pitkäikäisyyden yhteiskuntaa

Keskeiset tavoitteet liittyvät

- Sosiaaliseen infraan
- Fyysiseen ympäristöön
- Terveysjärjestelmiin
- Työelämän erilaisiin järjestelmiin

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Kiitos mielenkiinnosta!

Mikaela von Bonsdorff, gerontologian ja kansanterveyden professori

**Gerontologian tutkimuskeskus ja liikuntatieteellinen tiedekunta
Jyväskylän yliopisto**

**Tutkimusryhmänjohtaja, Kansanterveyden ohjelma
Folkhälsanin tutkimuskeskus**